

Subject Area
Economy

Year: 2022

Vol: 8

Issue: 96

PP: 1098-1103

Arrival

15 January 2022

Published

24 March 2022

Article ID Number

3938

Article Serial Number

24

Doi Number

<http://dx.doi.org/10.264>

49/sss.3938

[How to Cite This Article](#)

Kaymaz, Y.S. (2022).

"Refah Rejimlerinde

Olgunlaşmamış Model

Kriterine İlişkin Bir

Değerlendirme "

International Social

Sciences Studies

Journal, (e-ISSN:2587-

1587) Vol:8, Issue:96;

pp:1098-1103

Social Sciences Studies

Journal is licensed under a

Creative Commons

Attribution-NonCommercial

4.0 International License.

Refah Rejimlerinde Olgunlaşmamış Model Kriterine İlişkin Bir Değerlendirme**An Assesment Regarding The Criteria Of Immature Model In Welfare Regimes**Yavuz Selim KAYMAZ¹ ¹ Dr, İstanbul/Türkiye**ÖZET**

Refah rejimleri, devletlerin vatandaşlarına refah hizmetlerini sunmak için kullandığı yollara bağlı olarak yapılan bir gruplandırma işlemidir. Söz konusu işlem ülkelerin ya da grupların uluslararası düzeyde karşılatılmasına ve belli başlı dinamiklerinden dolayı yaşanan dönüşüm sonucunda gruplar arasında "yakınlaşma-uzaklaşma" hareketinin analizine yardımcı olmaktadır. Refah rejimlerinin mesnedi kalıntı-kurumsal yaklaşımına dayanmakla birlikte aynı zamanda evrensel-seçici, karma model, ailenin rolü, dekomüdfikasyon, cinsiyet odaklı tasnifler gibi birçok kriter kullanılmıştır. Olgunlaşmamış model kriteri ise söz konusu kriterlerden farklılaşmaktadır ve sosyal haklardan vatandaşların eşit şekilde yararlanıp-yararlanmamasıyla başka bir deyişle vaadedilen hizmet sunumlarının gerçekleşip gerçekleşmemesiyle alakalıdır. Dolayısıyla olgunlaşmamış model kriteri devletlerin hizmet sunuş biçimi tercihinden ziyade hizmetlerin vatandaşlara sağlanıp sağlanamaması durumudur. Söz konusu durum temel hak olarak kabul gören sosyal hakların sağlanması da devletlerin "hukuk devleti" özelliğine dayanmaktadır. Olgunlaşmamış model özelliği genel olarak Güney Akdeniz refah rejimiyle özgülünmüş olsa da düalist farklı refah rejimlerinde bulunan ülkelerde de görülmektedir. "Olgunlaşmamış model" kriteri bir üst kriter olarak düşünüldüğünde genel kabul edildiğinden daha kapsayıcı olduğunu ortaya koymak çalışmanın amacıdır.

Anahtar Kelimeler: Refah Rejimi, Sınıflandırma, Olgunlaşmamış Model, Adalet, Değerlendirme**ABSTRACT**

Welfare regimes are a grouping process based on the ways that states provide welfare services to their citizens. The groping process enables the helps to compare country policies at international level and also supports the anlysis of the convergence-divergence movement among the groups as a result of transformation with some dynamis. While the basis of welfare regimes residual-institutional approach many criterias, such as universal-selective approach, mixed role, role of family, decommodification and gender oriented classifications have been used for grouping process. The immature model criteria differs from the others which is about the support of social rights to citizens equally or not in other words whether the promised service deliery is realized or not. Therefore the critertia of immature model is whether the servives are served the services equally rather than preference of the government service delivery way. The aforementioned situation is based on the "law state" feature of states where provision of social rights which are accepted as basic rights. While the immature model feature is genereally accepted as Southern Mediterranean welfare regime, Turkey is also accepted, countries having a dualist structure are not only seen in this group. When immature model criteria is considered as an upper criteria, the aim of the sudy is to evulate this group more compeherensive than it is accepted.

Keywords: Welfare Regime, Classification, Immature Model, Justice, Assesment**1. GİRİŞ**

Refah rejimleri, vatandaşlarına refah hizmeti uygulayan ülkelerin benzerlikleri ve farklılıkların ortaya koyulmasını sağlayan bir gruplandırma işlemidir. Refah hizmetlerin hangi kaynak tarafından sağlandığı (aile, piyasa, devlet) ayrıca hizmetlerin kapsamı (evrensel-seçici, kurumsal, kalıntı) ve haklarından bireylerin yararlanıp yararlanmama durumu, dekomüdfikasyon gibi farklı tipolojilere ait gruplandırma kriterleri bulunmaktadır. Küreselleşme, neoliberal politikalar gibi dinamiklerin söz konusu refah hizmetlerin ne yönde etkilediği, refah grupları arasındaki hareketinin(yakınlaşma-uzaklaşma) analiz edilmesi bakımından önem arz etmektedir. Genel anlamda hizmetlerin sunulma biçimleri devletlerin iradi olarak tercih ettiği politikalar olarak görülmekteyken "olgunlaşmamış model" özelliği farklılaşmaktadır, nitekim klientalizm, popülist uygulamalar, kayıt dışılık gibi sebeplerden dolayı toplum içinde "yararlananlar ve yararlanamayanlar" gruplarının oluşturduğu "düalist yapı" meydana gelmektedir ve "olgunlaşmamış model" kriteri devletlerin iradi olarak uyguladığı bir politika değildir. Hakların vatandaşlara eşit şekilde sağlanıp sağlanamaması durumu devletlerin "hukuk devleti" özelliğiyle alakalıdır. Düalist yapı sorunu ise açıkça refah hizmetlerini alan vatandaşlar arasında negatif motivasyona ve adalet duygusunun tatminsizliğine sebep olmaktadır, söz konusu durum refah devletinin amaçlarıyla alenen çelişmektedir. Temel hakların sağlanması bakımından hukuk devleti özelliği de bulunan refah devletlerinde olgunlaşmamış model özelliği (haklardan tam yararlanamama durumu) bir üst kriter olarak görülmektedir. Her ne kadar Güney Akdeniz modeliyle özdeşleşmiş olsa da düalist yapıya sahip muhtelif ülkeler salt güney Akdeniz rejimindeki İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Türkiye'nin bulunduğu gruptan daha geniş bir alana hitap etmektedir. Çalışmanın amacı olgunlaşmamış model kriterini üst bir kriter olarak değerlendirmek kaydıyla düalist yapıya uygun ülkeleri tasnif edebilmektir. Sonuç olarak "olgunlaşmamış model" kriterinin kapsamının genel kabul edildiğinden daha geniş kapsama sahip olduğunu ortaya koymaktır.

2. REFAH REJİMLERİ

Refah rejimi, “refah devleti” kavramından daha geniş bir yelpazeye sahip içinde birden fazla ülkeyi barındıran ve kendine has gruplandırma kriterleri olan kavramdır. “Refah rejimi” kavramı “refah devleti” kavramından farklı olarak, bireyleri uyuma zorlayan kurallar, kurumlar, yapısal ilginin (interest) tamamı olarak tanımlanmış dolayısıyla ülkeleri bir gruplandırmanın içine dahil ederek benzerlikler ya da farklılıkları daha üst düzeyde değerlendirilmiştir.(Wood, Gough, 2006:1968) Spicker, refah rejiminin işlevini ülkeleri sınıflandırmak suretiyle, refah hizmetlerini bir düzen içerisinde ve bağ kurarak, sunulan sosyal politikanın anlaşılmasına bir katkı oluşturduğunu ifade etmektedir. (Spicker, 2014:67) Ülkelerin ve dolayısıyla refah rejimlerinin farklılıklarına ışık tutan bir yaklaşım, Effinger tarafından ortaya koyulan “refah düzenlenmesi” yaklaşımıdır. Effinger kültürel yapı ekseninde yaptığı analizde “refah düzenlemesi (wellfare arrangement)” yaklaşımını ortaya koymuş ve refah rejimlerinde dolayısıyla refah hizmeti sunan ülkelerde kurumlar, kültür vb. unsurların birbirleriyle etkileşim içinde olduğunu ifade etmiştir. (Effinger,2005:5-6) Effinger tarafından ifade edilen bu durum ülkelerin sahip olduğu farklı dinamiklerinden kaynaklanan etkileşimlerin her ülkede farklı sonuç doğuracağını göstermektedir başka bir deyişle ülkeler arasında “yakınlaşma” olsa bile dinamiklerin etkileşiminin ülkeler arasında farklılık oluşturacağına işaret etmektedir.

Tarihçesi bakımından değerlendirildiğinde refah rejimlerine ilişkin çalışmalar 1958 yılında Wilensky-Lebaux tarafından yapılan ikili yaklaşım olan “kalıntı-kurumsal” yaklaşımına dayanmaktadır. (Abrahamson, 2002:395) Literatürde en sık rastlanan tipolojilerden biri olan Andersen, üçlü tipolojisini “dekomüdfikasyon” kriteri kullanarak oluşturmuştur; söz konusu modelin mesnedini Titmuss tarafından yapılan üçlü tasnifin oluşturduğunu ve Andersen’in isim değişikliği yaparak ideal formu tekrar keşfettiği ifade edilmiştir. (Aspalter, 2011:736) Kurumsal-kalıntı yaklaşım, evrensel-seçici yaklaşım, cinsiyet odaklı sınıflandırmalar, olgunlaşmamış model kriteri, Andersen’in dekomüdfikasyon odaklı yaklaşımı, Bonoli tarafından ortaya koyulan Bismarck-Beveridge ayırımı gibi literatürde birçok sınıflandırma bulunmaktadır.

“Olgunlaşmamış model” özelliği, sosyal hakların vatandaşlara eşit oranda sağlanamadığı durumu ifade etmektedir; Titmuss, Bonoli, Andersen’e ait tipolojilerde böyle bir kriter bulunmamaktadır. Olgunlaşmamış model modeline ilişkin Paul Spicker, söz konusu dualist durumun toplum içinde keskin kutuplaşmaya sebep olduğunu ifade etmektedir. (Spicker, 2000:86) Ayrıca diğer bahsedilen kriterler arasında “olgunlaşmamış model” kriteri, devletin iradi olarak tercih ettiği refah hizmetlerini sunuş biçimlerinden farklılaşmaktadır. Temel haklardan vatandaşların eşit şekilde yararlanabilmesi ve temel haklardan biri olan sosyal haklardan da yararlanılabilmesi devletlerin “hukuk üstünlüğü” özelliğiyle başka bir deyişle devletlerin “hukuk devleti” olma özelliğiyle ilişkilidir; yüksek refah düzeyine sahip ülkeler aynı zamanda “hukuk devleti” perspektifinden tekamüle ulaşmış ülkelerdir.

3. HUKUK DEVLETİ OLARAK REFAH DEVLETİ

Kavramsal bakımdan literatürde birçok refah devleti tanımlaması bulunmaktadır refah rejimleriyle ilgili ilk sınıflandırma çalışmasını yapan Wilensky refah devletini; “*refah devletinin temeli, tüm yurttaşlarına devlet destekli asgari gelir standardı, beslenme, sağlık, barınma ve eğitim hizmetlerinin sadaka(charity) olarak değil siyasi hak olarak tanımlayan devlet*” şeklinde tanımlamıştır.(Wilensky,1975:1) Tanım açıkça refah devletini, “sosyal devlet” kavramından farklılaştırmaktadır; devletin vatandaşların sosyal haklardan “eşit” şekilde yararlanması görevini de yerine getirmesi dolayısıyla sosyal hakların vatandaşlara adil biçimde sağlanması gerektiği de anlaşılmaktadır. Vatandaşların haklardan eşit şekilde yararlanamaması durumu toplum içinde “dualist” (yararlananlar-yararlanmayanlar) yapıya sebep olması refah devletinin işleviyle çelişmektedir. Farklı bir açıdan yapılmış bir tanımda sosyal devlet, “[*hukuk devletinin ileri aşaması olan, bireylere insan onuruna yakışır bir yaşam düzeyi sağlamayı amaçlayan devlet*]” olarak tanımlanmıştır.(Önsal, 2011:472) Aslında sosyal devletin bir hukuk devleti olduğunu vurgulayarak bir yönüyle hukuk; adalet sağlama fonksiyonu refah devletinin de bir unsuru özellikle standart sağlama, hizmetlerin vatandaşlara eşit sunulması, adalet duygusunun tatmin edilmesi gibi fonksiyonları sağlayan devlet olduğu tanımdan açıkça anlaşılmaktadır.

Adalet kavramı salt hukuk ve mahkeme ve yargı süreçleriyle ilişkili bir kavram değil aynı zamanda hayatın çeşitli alanlarında karşılaşılan bir kavramdır; vergilendirmede adalet, gelir dağılımında adalet, sosyal adalet gibi hayatın gerek ekonomik gerek sosyal alanında rastlanılan bir durumdur. Felsefe tarihi boyunca tartışılan en önemli kavramlardan biri olan “adalet” olgusu farklı bilim alanlarıyla da ilişkilidir. Eski dönemden itibaren yapılan adalet kavramı ile ilgili muhtelif tanımlar yapılmıştır, adaletin sağlanması farklı yollarla ifade edilmiştir. Bazı örneklere değinmek gerekirse Rawls tarafından kaleme alınan “A Theory of Justice” adlı eserinde adalet kavramı “sosyal kurumların ilk erdemi” olarak tanımlanmıştır. (Rawls, 1993:3) “Cehalet peçesi” metaforunu da kullanarak hakkaniyet ekseninde adalet yaklaşımı gerçekleştirmiş ve temel hakların tüm vatandaşlara eşit tanınması, kamu alanında fırsat eşitliği ve varlık(servet) eşitliği ve bu ilkelere bağlı olarak tanımlanmıştır. (Özdemir, 2007:76) Başka

bir tanımda ise Dworkin, adaleti, eşitlik ve bireysel haklara saygı olarak tanımlamıştır. (Lacey, 1992:324) Eşitlik ve bireysel haklara saygı refah devleti hizmetlerinin bireylere ayırım yapılmadan ulaştırılması, toplumda oluşacak “dualist yapı”nın engellenmesi, toplumsal bütünleşmenin sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Bireylere saygı aynı zamanda farklı sosyal gruplara ait kişilere farklı uygulamaların yapılmasını engelleyici rol oynamaktadır. Farklı yollarla tarif edilmiş olmasına rağmen sonuç olarak devletin adaleti sağlama fonksiyonu başka bir deyişle vatandaşların adalet duygularının tatmin edilmesi nihai hedeflerden biri olarak görülmektedir. Refah devletinin hukuk devleti olma özelliği içinde sonuç olarak “adaletin” sağlanması ve bireylerin yargılanma sürecinde olduğu gibi haklardan “eşit” şekilde yararlanması, dualist yapının engellenmesi bakımından önemlidir.

Refah devleti ise bir yönüyle sosyal devlet olarak da hukuk devleti özelliği gösteren devlet olduğu tanımdan da anlaşılmaktadır. Ülkelerin adalet sağlayabilme yetisini ölçen önemli bir ölçüt hukuk üstünlüğü kavramı, “devlet gücününün ve kurumların hukuk ile sınırlandırıldığı ve bunun üzerinde hiçbir güç olmaması” olarak tanımlanmaktadır. (Sodaro, 2007:177) Hukuk üstünlüğünün bireyin gerek bireyde ya da devlette hak arama, dava açma vb. yolları kullanabilmesini sağlama en nihayetinde adalet ve güven duygusunun tatmin edilmesini amaçlamaktadır. Sosyal haklar bakımından değerlendirildiğinde yasalarla sağlanmış olan hakkın bireysel olarak farklı kişilere verilmesinin önlenmesi, klientalist uygulamaların ve sonuç olarak ayrıcalıklı grupların ortaya çıkmasının engellenmesi bakımından önem arz etmektedir. Klientalist uygulamalar, vatandaşların sosyal hakların anayasal güvence ve temel insan hakkı olduğu düşünüldüğünde bireylerin eşit düzeyde yararlanamaması durumu hukuk üstünlüğü ile çelişirken aynı zamanda refah devleti hizmetlerinin amaçlarıyla da örtüşmemektedir.

Hukuk üstünlüğünün de sosyal haklar bakımından çığırması anlamına da gelmektedir. Hukuk üstünlüğünün somutlaştırılan bir gösterge hukuk üstünlüğü endeksi (rule of law index) dünya adalet projesi tarafından hazırlanmış 128 ülkeyi sekiz faktör değerlendirerek (hükümetlerin yetki kısıtlamaları, yolsuzluk miktarları, şeffaf(open) hükümet, temel haklar, düzen ve güvenlik, düzenleyici yaptırımlar, sivil adalet, kriminal adalet) söz konusu endeks oluşturulmuştur. (Hukuk Üstünlüğü Endeksi, 2020:3) Sosyal hakların da bir temel hak olduğu kabul edildiğinde hukuk üstünlüğü endeksinin olgunlaşmamış model kriteri bakımından önemli bir indikatör olduğu da görülmektedir.

Tablo: Ülkelerin Hukuk Üstünlüğü ve Küresel Refah Endeksi (KRE) Sıralamaları

Ülke	Hukuk Üstünlüğü Endeksi**	KRE Sıralama*
Danimarka	1	1
Norveç	2	2
İsveç	4	3
Finlandiya	3	4
Hollanda	6	6
Yeni Zelanda	7	7
Türkiye	117	93

Kaynak: **World Justice Project Rule of Law Index, <https://worldjusticeproject.org>, *Küresel Refah Endeksi, <https://www.prosperity.com/> Erişim Tarihi, 02.01.2022

Hukuk devleti olma sonuç olarak adaletin sağlanması olgusu refah devletinin sosyal hakların adil sağlanması bakımından önemli unsurları arasındadır ve Küresel Refah Endeksi’nde (KRE)’de üst sıralarda yer alan ülkeler ile hukuk üstünlüğü endeksi arasında paralel bir görünüm bulunmaktadır. Hukuk üstünlüğü ve adaletin sağlanamaması durumunda ortaya çıkması muhtemel bir durum “hile (fraud)” olgusudur. Bireylerin yolsuzluk yapma ya da hukuk dışı yollara başvurarak kendilerini tatmin etme durumudur. Hile hakkında muhtelif tanımlar bulunmakla birlikte bir tanımda “aldatma, rüşvet, sahtecilik, haraç alma, bozulma, yozlaşma, hırsızlık, komplo, zimmet, kötüye kullanma, önemli gerçekleri gizleme gibi eylemleri açıklamakta ve kavramakta kullanılan bir kavramdır.” (Bozkurt, 2009:60) Bireyleri hile (fraud) yapmaya (suç işlemeye-yolsuzluk yapmaya) belli başlı dürtüler bulunmaktadır ve bu unsurlar hile üçgeni olarak “fırsat, baskı, haklı gösterme” noktalarıyla ifade edilmiştir. (Bozkurt, 2009:111-112) Temel haklardan biri olan sosyal haklardan başka bir deyişle refah devleti hizmetlerinden bireylerin hizmetlerden eşit şekilde faydalanamaması durumu Spicker tarafından ifade edilen “keskin kutuplaşmaya” sebep olduğu gibi nihayetinde adalet duygusunun tatminsizliği sonucu bireyleri suç işlemeye iten bir faktör olması da muhtemeldir. Genel olarak refah rejimlerine değinmek gerekirse düalist yapıya sahip başka bir deyişle “olgunlaşmamış model” izlenimi veren rejimler salt Güney Akdeniz rejimiyle sınırlı olmadığı görülmektedir.

4. OLGUNLAŞMAMIŞ MODEL BAKIMINDAN REFAH REJİMLERİ

Asya Kaplanları olarak nitelendirilen Doğu Asya Rejimine ait ülkeler (dört Asya kaplanı; Kore, Tayvan, Hong-Kong, Singapur) “doğal kaynak” yoksunu olmalarına rağmen ekonomik büyüme başarıları elde etmişlerdir. Başarılı ekonomik performans göstermiş olmalarına rağmen önemli bir indikatör olan sosyal harcama miktarlarının düşük düzeyde kaldığı, refah devletinin temel işlevlerinden biri olan “gelirin yeniden dağıtılması” işlevinde başarılı olmadığı, sosyal yardımların farklı gruplar arasında paylaşıldığı, katmanlı (düalist yapıya sahip) bir refah rejimi

olarak nitelendirmektedir. (Gough, 2003,27-42) Söz konusu özellikler Doğu Asya rejiminde belli başlı nedenlerden dolayı yararlananlar ve yararlanmayanlar sorunun meydana geldiği “olgunlaşmamış model” portresi çizdiği görülmektedir.

Olgunlaşmamış model özelliği gösteren diğer bir grup ise Post-komünist refah rejimidir. Post-komünizm rejimine ait devletler özellikle komünist rejimin çöküşünden sonra fiyat sübvansiyonlarının kaldırılması, tam istihdamın sona ermesi ve kamu destekli girişimler yerine piyasa odaklı (kâr amaçlı kuruluşlar) geçişin sağlanması, önemli iktisadi değişimler yaşamışlardır. Piyasa merkezli anlayışa geçiş sürecindeki devletler “Doğu Avrupa Refah Rejimi” olarak adlandırılmıştır; Doğu Avrupa coğrafi olarak Romanya, Rusya, Sırbistan, Slovakya, Ukrayna gibi ülkelerini barındırırken birlikte Post-Komünist ülkeler içinde diğer ülkelere ek olarak Gürcistan, Kazakistan gibi ülkeleri de kapsamaktadır. (Orenstien, 2008:90-91) Başka bir tasnifte ise Parlak ve Ak, Doğu Avrupa ülkelerini, Bulgaristan, Çekya, Polonya, Slovakya olarak değerlendirilmiştir. Post-Komünist ve Doğu Avrupa Rejiminde sosyalist devlet anlayışına dayanan sosyal politika anlayışı, politikaların devlet eksenli başka bir deyişle piyasa mekanizmasından ayrı uygulanmasına olarak dayanırken, piyasa ekonomisine geçiş sürecinde ülkelerde sosyal sorunlar; işsizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma, gelir dağılımında adaletsizlik ortaya çıkmıştır. (Parlak, Ak, 2019:2-8) Ayrıca maaşlı çalışan ve profesyonel çalışanlar arasında farklılıkların düşük düzeyde olduğu fakat SSCB rejiminde askeri yöneticilerin durumuna benzer şekilde, yardımlardan faydalanan gizli ayrıcalıklı grupların bulunduğu rejimlerdir. (Deacon, 2000:147) Özetle yararlananlar ve yararlanamayanlar ayrımının açıkça görüldüğü rejimlerden biri Post-Komünist refah rejimleridir. Orenstein, farklı ülkelerle karşılaştırma yapmış, sosyal koruma politikaları açısından değerlendirmiştir. Daha gelişmiş ve daha demokratik Batı ülkelerinin yüksek düzeyde sosyal koruma sağladığını, eski SSCB ve Güney Avrupa ülkeleri sosyal güvenlik ağı politikalarında kısmi dağınıklık yaşandığını ifade etmiştir. Aynı zamanda SSCB’den gelen geleneksel olarak ülkelere göre aynı gelişmişlik düzeylerinde bulunan Latin Amerika ve Doğu Asya’dan daha yüksek sosyal yardımlarda bulunduğunu ifade etmiştir. (Orenstein, 2008:90)

Aspalter, yaptığı çalışmasında ilk defa Latin Amerika refah rejimini oluşturmuş Latin Amerika’da bazı ülkelerin mesleklere dayalı oluşmuş büyük farklılıklara dayanan “düzenlenmiş vatandaşlık (regulated citizenship)” uygulamaların bulunduğu ve ilerleyen süreçte diktatörlük ve otokratik rejim yönetimlerinin özellikle sosyal yardım ve sağlık alanlarında daha kapsayıcı hizmetler sunduğunu ifade etmiştir. Siyasi yönetimlerin refah uygulamalarındaki önemi düşünüldüğünde Latin Amerika’da, refah karşıtı muhafazakâr refah rejimi uygulamaları, ideal refah rejimlerinden uzak bir görüntü sergilediğini özellikle yüksek düzeyde aile geliri eşitsizliğinin tabakalaşma sorununa neden olduğunu ifade etmiş, bu sebeplerden dolayı beşinci tip refah rejimi olarak Latin Amerika refah rejimini ortaya koymuştur. (Aspalter, 2011:743)

Fernando Filguera, Andersen tipolojisini Latin Amerika ülkeleri bakımından değerlendirmiş refah hizmetlerinin sadece insanlara yapılan yatırım miktarı ile değil aynı zamanda hangi kriterlere göre yatırım yapıldığını da incelenmesi gerektiğini ifade ederek ülkeleri üç grupta değerlendirmiştir. Birinci grupta “katmanlı evrenselci (stratified universalism)” özelliği gösteren Uruguay ve Arjantin ve bir yönüyle Kosta Rika, ikinci grupta yüksek evrensel düşük tabakalaşma bulunduğu El Salvador ve Nikaragua gibi dışlanmanın yüksek olduğu, kalıntı özellikleri gösteren ve kaynak dağıtımının adil sağlanamadığı ülkeleri değerlendirmiştir. Üçüncü grupta ise Brezilya ve Meksika, kentsel alanlarda katmanlı aynı zamanda evrenselci yapıya sahip, yerel alanlarda dışlanmanın ve aynı anda farklı politika uygulamalarının bulunduğu ülkeler olarak değerlendirmiştir. (Franzoni, 2008:69-70) Latin Amerika refah rejimine ait bazı temel özellikleri aktaran Fleury, yüksek düzeyde enformel istihdama ve 20.yy.’da oluşan tabakalı, kapsayıcı bir sosyal sigorta sistemine sahip Latin Amerika ülkelerinde güçlü ayrıcalıklı (çıkart elde eden) grupların varlığını ifade etmiştir. Arjantin, Şili, Uruguay ve Brezilya’da hizmetlerden yararlananların farklılaştığı hak sahiplerinin farklılaştığı, hakların kapsamı bakımından kırsal kesimde ve enformel biçimde çalışanları dışlayan ülkeler olarak nitelendirilmiştir. (Flueury, 2017:2)

“Olgunlaşmamış Model” kriterinin katmanlı uygulamalar, farklılaşan haklar, gizli ayrıcalıklı grupların bulunması vb. dolayı diğer bir bileşeni Latin Amerika rejimidir. Tam olgunlaşmamış model tanımı değerlendirildiğinde aslında söz konusu rejimdeki ülkeler ve Güney Akdeniz refah rejimindeki ülkelerin düalist yapıya sahip olması bakımından benzerlik gösterdiği görülmektedir. Güney Akdeniz refah rejimlerinde genel kabul klientalist ve tikelci uygulamalar nedeniyle görülmekteyken Latin refah rejiminde ise kentli-köylü arasında meydana farklılar gelen düalist yapıya dayanmaktadır. Tam olgunlaşmamış model bir üst başlık olarak düşünülürse söz konusu refah rejimi Güney Akdeniz ve Post Komünist – Doğu Avrupa, rejimiyle bu alt bileşenlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Düalist yapıya sahip ülkelerden biri Güney Akdeniz refah rejimidir, Türkiye’nin de içinde kabul edildiği Güney Akdeniz refah rejiminde İtalya, İspanya, Yunanistan yer almaktadır. Ayrıca J.Gal tarafından yapılan çalışmada kapsam daha geniş değerlendirilmiş; Kıbrıs, Yunanistan, İsrail, İtalya, Malta İspanya ve Türkiye gibi ülkeleri

Güney Akdeniz rejimine dahil etmiştir. Ayrıca Gal söz konusu çalışmada “Dinin hayatınızdaki yeri (How God is important in your life?)” gibi farklı bir kriter de kullanmıştır. (Gal, 2010:290)

Leibfried, Andersen’in üçlü tasnifinden farklı olarak dördüncü kriteri ekleyerek olgunlaşmamış modeli; Latin Kuşağı (Latin Rim) ülkeleri olarak nitelendirmiştir. Leibfried, Fransa’yı da ekleyerek oluşturduğu dördüncü grup için refahın bir “hak” olarak sunulmadığı, geleneksel yöntemlerin (dini etki) İskandinav ve Anglo-Sakson ülkelerinden farklı olarak sözkonusu grupta bulunduğunu ve kalıntı özellikleri gösteren ülkeler olarak değerlendirmiştir, kurumsallaşmış vaatler (institutionalized promise) devleti olarak nitelendirmiştir. (Leibfried,1993:128-129) Ferrara, Leibfried tespitlerine benzer şekilde refah hizmetlerinin gelişmediği, geleneksel aile yapısı ve dini etkilerin (Katoliklik) bulunduğu, sosyal yardımların düşük seviyede ve düzensiz yapıldığı klientalizm ve tikelci uygulamaların bulunduğu rejimler olarak belirlemiştir. (Gough, 2008:2)

Faruk Taşçı, Ayşe Buğra’nın Türkiye’nin refah rejiminin Güney Akdeniz refah rejimine sabitlediğini ifade etmektedir. (Taşçı, 2012:11) Türkiye ise kayıt dışı istihdamın yüksek düzeyde olması, klientalist ve tikelci uygulamalar bakımından olgunlaşmamış model özelliği sergilediği görülmektedir. Dualist yapı Spicker’in ifade ettiği gibi yararlananlar ve yararlanmayanlar arasında oluşan keskin kutuplaşma; bireylerin haklardan vatandaşların eşit şekilde yararlanamaması durumu vatandaşların adalet duygusunun tatminsizliği sorununa yol açması ve en nihayetinde bireyleri suç işlemeye iten bir sebep olabilmektedir. Refah devleti uygulamaları sosyal tekâmül sağlama yönünde değil, sosyal çatışmaya sebep olma riski bulunmaktadır.

5. SONUÇ

Refah rejimleri ülkeleri kapsayan ve dinamiklerin ülkeleri ne yönde etkilediğini belirli bir düzene bağlı olarak analiz etmeye sağlamaktadır. Kalıntı-kurumsal yaklaşımdan başlayarak, farklı hizmet sunuş biçimleri, cinsiyet odaklı yaklaşımlar, dekomüdüfikasyon gibi birçok sınıflandırma kriteri bulunmaktadır. Fakat olgunlaşmamış model kriteri iradi olarak devlet tarafından tercih edilen bir hizmet sunma biçimi değildir. Olgunlaşmamış model kriteri, refah hizmetlerinden vatandaşların eşit düzeyde yararlanıp yararlanmamasıyla ilişkili bir durumdur, sosyal hakların temel insan hakkı olduğu düşünüldüğünde söz konusu kriter ülkelerin “hukuk devleti” olma başka bir deyişle hukuk üstünlüğünü sağlamasıyla alakalıdır. Olgunlaşmamış model kriteri, genel olarak Güney Akdeniz rejimiyle özdeşleşmiş olsa da dualist uygulamalara sahip ülkeler farklı rejimlerde de bulunmaktadır. Söz konusu dualist yapı refah devletinin standart sağlama, tüm vatandaşlara hizmetlerin eşit şekilde yaranması gibi fonksiyonlarıyla alenen çelişmektedir. Refah devletinin aynı zamanda bir hukuk devleti olması özelliği de hakların uygulanabilirliği bakımından da önem arz etmektedir, küresel refah endeksi ve hukuk üstünlüğü endeksi sıralamalarında da paralel bir görünüm bulunmaktadır. Ayrıca bireylerin haklardan eşit yararlanamaması durumu, adalet duygusuzluğun tatmine sebep olan bir etken olup bireyleri suç işlemeye “fraud” iten psikolojik sebeplerden biridir.

Genel olarak refah rejimlerine değinmek gerekirse eski SSCB döneminden sonra piyasa mekanizmasına geçen Post komünist ve Doğu Avrupa ülkelerinde refah hizmetleri görülmekle birlikte yararlananlar arasında farklılıkların bulunması, ayrıcalıklı grupların bulunması açıkça olgunlaşmamış model özelliği göstermektedir. Latin Amerika rejimlerinde köylü-kentli ayrımına dayanan uygulamaların, meslekler arasında farklılıkların bulunması gibi özellikler açıkça dualist yapı özelliği göstermektedir. Güney Akdeniz refah rejiminde tikelci ve klientalist uygulamaların bulunması, kayıt dışı istihdam, vaadedilen ve gerçekleşen uygulamalar arasında farklılıklar bulunması olgunlaşmamış model özelliği göstermektedir. Doğu Asya rejimlerinde ise sosyal sigortalarda uygulamalarında yararlananlar arasında farklılıklar olması, refah devletinin temel işlevlerinden biri olan “gelirin yeniden dağıtılması”, sosyal harcamaların düşük düzeyde kalması gibi bazı temel refah devleti işlevlerini yerinde gerçekleştirememesi söz konusu grubun olgunlaşmamış model özelliklerini gösteren rejimler olarak görülmektedir. Dolayısıyla olgunlaşmamış model kriteri Türkiye’nin de kabul edildiği salt Güney Akdeniz refah rejimlerinden daha geniş kapsama sahiptir.

KAYNAKÇA

Aspalter, C.:“The Development of Ideal-Typical Welfare Regime Theory”, International Social Work, s.54 c.6, 2011, ss.735–750.

Bozkurt, N.:İşletmenin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri, Alfa Basım Yayım Ltd.Şti. 2009, ss.60-111.

Deacon, B.:“Eastern European Welfare States: The Impact of The Politics of Globalization”, Journal of European Social Policy, c.10, S.2, 2000, ss.146-161.

Fleury, S.: “The Welfare State in Latin America: Reform, Innovation and Fatigue”, Cad. Saúde Pública, 2017, c.33, s.2, e00058116.

- Franzoni, J. M.: “Welfare Regimes in Latin America: Capturing Constellations of Markets, Families, and Policies”, Latin American Politics and Society, c.50, S.2, 2008, ss.67-100.
- Gal, J.: “Is there an Extended Family of Mediterranean Welfare States?”, Journal of European Social Policy, 2010, s.20 c.4., ss.283-300.
- Gough, I.: “Welfare Regimes in East Asia and Europe”, Katherine Marshall, Olivier Butzbach, New Social Policy Agendas for Europe and Asia: Challenges, Experience, and Lessons, The World Bank, 2003, ss.27-42.
- Gough, I.: “Social Assistance in Southern Europe”, South European Society and Politics, c.1, S.1, 2008, ss.1-23.
- Lacey, Nicola, Therioes of Justice and The Welfare State, Social&Legal Studies, 1992, ss.323-324.
- Leibfried, Stephan “Towards of a Europan welfare state?”, New Perspectives on the European Welfare State in Europe (Ed: CatherineJones), Roudledge, London, 1993, ss.128-129.
- Orenstein, M: “Postcommunist Welfare States”, Journal of Democracy, c.19, S.4, 2008, ss.80-94.
- Önsal, N.:Endüstri İlişkileri Sözlüğü, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, 2011.
- Rawls, J., Theroy of Justice (Revised Edition),The Belknap Press of Harvard University Press Cambridge, Massachusetts,1999.
- Sodaro, M. J.: Comparative Politics: A Global Introduction, McGraw-Hill Higher Education, 2007.
- Spicker, P.: The Welfare State: A General Theory, Sage Publications, 2000.
- Taşçı, F.: “Refah Devleti Modelleri İçinde Türkiye’nin Pozisyonu: “Yaşlı Algısı” Üzerinden Değerlendirmeler”, İnsan ve Toplum, c.3, S.5, 2013, ss.5-35.
- Wilensky, H.L.: The Welfare State and Equality, Berkeley University of California Press, 1975, s.1.
- Wood, G., Gough, I.: “A Comparative Welfare Regime Approach to Global Social Policy”, World Development, C.34, S.10, 2006, ss.1696-1712.

İnternet Kaynakları

<https://worldjusticeproject.org/>

<https://www.prosperity.com/>